

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Kryštofa Špidly „Uvěřitelnost narativních světů a jimi budovaných (fikčních) světů“

Předložená práce spadá do v současnosti širokého proudu naratologických výzkumů fikčních světů a diskurzů narativního textu. Vcelku pevné opory, otevřeně deklarované již v Úvodu, nachází Mgr. Špidla v principech a kategoriích N. Goodmanna (světatorba), M. L. Ryanové a Kostnické školy (recepční estetika). Další odkazy a sekundární literatura prozrazují zřejmé zaměření na strukturalistické přístupy či „geometrizační“ procesů a mechanismů vyprávění (u F. K. Stanzela mi chybí G. Genette, který ostatně Stanzela, alespoň co se týče druhého vydání jeho typologického modelu, inspiroval). Disertační práce má tedy jasná metodologická a teoretická východiska a svým celkovým zaměřením prozrazuje snahu, ostatně charakteristickou pro naratologické přístupy zjišťující fungování jakéhokoli vyprávění, o rigoróznost „tvrdých věd“.

Tady se nabízí několik otázek, přejdeme-li na chvíli k obecnějšímu pohledu. Naratologie, jež má dnes u nás tolik stoupenců, chce být postupující a vyvíjející se vědou. Často ovšem dochází k tomu, že navazující práce perpetuují nebo do nekonečna komentují známé a do jisté míry inspirativní koncepce, a to s určitými dodatky, specifikacemi, opravami, rozšířeními atp. Tedy vlastně podle přesvědčení autorů buď vylepšují až k jakési „metafyzické čistotě“ stávající uznávané modely nebo v nich hledají prázdná (resp. dosud neobsazená) místa k zaplnění vlastními postřehy. Připomeňme známý fakt, že se originální koncepce mohou v dílech pokračovatelů a hlavně epigonů rozmělnit nebo „zatuhnout“. Když se odvolám na M. Foucaulta ze *Slov a věcí* (kap. Humanitní vědy) a přitom ho budu poněkud (nikoli zkresleně) parafrázovat, pak souhlasím s tím, že poznání v tomto případě narativních nástrojů, schopnost formalizovat, nebo ještě spíše určit úrovně, kde je formalizace uskutečnitelná, jsou velmi

důležité. Zároveň však toto úsilí o formalizaci nezbavuje pochybnosti, zda má „základní význam pro zvláštní pozitivitu humanitních věd“ (M. Foucault).

Teoretický jazyk a styl kandidátovy práce především vycházejí ze základního posunu, k němuž v posledních desetiletích při explikaci literárního textu došlo, protože od geneze díla a autora jako východiska se pozornost přesunula k recepci, k příjemci. V tomto rámci se pak Mgr. Špidla snaží o logicistní formulace a konstrukce problému, který si vytkl právě se zřetelem k teoriím narativity a fikčních světů. Jde o otázku uvěřitelnosti světů, které texty vytvářejí, o podmínky této uvěřitelnosti a konečně o textovou typologii v souvislosti s konceptem uvěřitelnosti.

Jak jsem už uvedl, autorovy reference jsou jasné. Odkazují k hlavním teoretikům narativních modelů a fikčních světů. Přesto je hned také zřejmý autorův polemický nebo korigující záměr. Špidlův výklad totiž míří proti dogmatickým aspektům teorií fikčních světů a usiluje o jejich dynamičtější koncepci. Rozumím-li dobře, tento přístup se pokouší znovu restituovat vazby literárního díla s aktuálním světem, přesněji řečeno koncepčně poukazovat na setkávání fikčních světů se světem aktuálním.

Autorovo průběžné úsilí o exaktnější formalizaci otázek a podotázek se pojí s důsledným příklonem k teorii recepce. Ta snad ovšem až příliš zvýrazňuje (ne-li absolutizuje) recipientovy výkony a zkušenosti, tedy jeho konkretizace nebo aktualizace. Je patrné, že při naprostém uplatňování tohoto pojetí se vytrácí historická pertinence pojmu literatura a v důsledku toho mohou být odsouvány více či méně explicitní struktury díla, které fundují jeho vlastní ontologii i situovanost. Tato ontologie, řekněme specifická a původnost jedinečného textu, má však vždy možnost ironicky unikat interpretacím, tím spíše obecným pravidlům naratologie.

Chci se však držet metodiky, pojmů a problémů autorovy disertace, neboť utvářejí její logiku a koherenci. A v prostoru předložené práce nelze než ocenit, i když ne bezvýhradně, kandidátův systematický postup od způsobů tvorby

fikčních světů přes aspekty či typy recepce až po otázky přístupnosti, uvěřitelnosti a neuvěřitelnosti literárních světů (přesněji řečeno světů stvořených texty). Při tomto postupu se kandidát neustále odvolává na své sekundární zdroje, na jejich definice či schémata (viz Ryanová). Vlastním cílem je však jejich precizování či zjemnění a hlavně podpůrné vřazování do ústřední problematiky práce. Při většinou zdařilé snaze o pregnantní, zhuštěné, ale mnohdy i značně abstraktní formulace (leckde bych se ohradil proti jejich neprostupné šroubovanosti, lopotnosti nebo malé konkrétnosti) se kandidát občas nevyhne nejasnostem nebo lapsům.

Tak na s. 48 nerozumím, k čemu se vztahuje tato část: „...kromě zmíněné identity inventáře“. Na s. 49 by bylo vhodnější jinak formulovat pasus: „... ve fiktivním městečku Kostelec“ (Zbabělci jsou do značné míry klíčový román a Náchod-Kostelec není v pravém slova smyslu „fiktivní městečko“!). Temporální charakteristiku pohádky na s. 54 považuji za mylnou či zmatenou; její čas je „illud tempus“ (onen čas - odtud i ono „bylo nebylo“). Na s. 55 je nejasná, nebo dokonce chybná (příliš zkratkovitá) charakteristika Kafkova světa. Někde mi unikají souvislosti výkladu (na s. 63 - „Jakákoli výpověď...“). Jinde bych uvítal „dovysvětlení“, např. toho, že se uvěřitelnost uskutečňuje „v rovině samotného aktu vyprávění“ (s. 64), nebo že „Empirický autor stojí vně textu, je součástí jeho hloubkové struktury...“ (protimluv? - tamtéž). Na s. 109 nerozumím větu „... zatímco při recepci odhalené mystifikace vstupuje do hry zároveň *uvěřitelnost fikčního aktu tvorby*“. Na s. 138 mám připomínku k míšení hovorové češtiny s hyperkorektním vyjadřováním policistů. K tomu dochází ve skutečnosti poměrně často (tedy přesněji řečeno k prolínání hovorové mluvy se šroubovanými policejně právními konstrukcemi), tedy může být příznakové. Na s. 150 mi není zcela jasné, proč „rozhovor zřetelně vybočuje...“. Pasus na s. 161 o typizaci postav je příliš kusý, zjednodušující problematiku (viz dlouhá tradice typů-charakterů před realistickým románem). Na několika místech zřejmě zapřičiňuje menší srozumitelnost nechtěně vynechané slovo (s. 163: „... což

ovšem neubírá klišé podíl oslabení uvěřitelnosti“). - Větší pozornost (širší koncepci a formulační pečlivost) si zasluhoval Závěr.

Práci považuji za přínosnou zejména tam, kde autor analytickou metodou prověřuje platnost některých naratologických „zákonů“, které zcela odmítly mimetickou koncepci literatury, a přitom poukazuje na jejich slabiny nebo omezenou působnost jejich generalizací (např. tzv. fikční fakt). Za velmi podnětnou kapitolu, protože se v ní pojí „gramatika“ vyprávění s hermeneutickými přístupy, pokládám „Od non-fikce ke smíšeným žánrům“ (zejména „barthesovskou“ podkapitolu o polemice) a s výhradami také „Omyly, nepřesnosti, lži“.

Disertační práci Mgr K. Špidly doporučuji k obhajobě.

V Praze 7. května 2011